

Illyés Gyula: A puszták népe

A végzet egy mértanórán ért utol.

Ezt a tantárgyat rokonszenves fiatalember tanította. Őszintén vonzódtam hozzá. Lelkesülten bámultam rá, ha a padok közti sétájában néha mellettem állt meg. Ruhájának illata ma is az orromban van. Magas, szőke fiú volt, egy évre rá elesett a háborúban.

A táblánál álltam, körzővel, vonalzóval, s a jó tanulók biztonságával szerkesztettem az ábrát, az aznapi leckét. Egyenest húztam a B és F pontok között. „Mondd is, amit csinálsz” szölt hozzám a tanár.

– Egyenest húzok a bé és áff pontok között – feleltem. A tanár mosolyogva felütötte a fejét. „Mi között?”

– A bé és áff pontok között – ismételtem. Egy kicsit tájszólásban beszéltem.

– Nem áff, hanem eff.

– Igenis.

– Mondd ki, hogy eff.

– Áff – mondtam tisztán és félreérthetetlenül.

– Nem áff! Mondd, ahogy kell.

Hallgattam. Tudtam, hogy nálunk tájszólásban beszélnek, nem ő-vel, amit később igen szépnek találtam, hanem az e-t hol egész zártan ë-nek, hol nyíltan csaknem á-nak ejtve; közönségesebb szavainkat például, ha a pusztaiak módjára morzsolás helyett zsurmolást mondtunk, anyánk elég gyakran kijavította, de csak a szavakat, mert a hangokat ő is úgy ejtette, mint mindenki. Nagypapa is gúnyolódott néha velünk, mert ő alföldiesen beszélt; igaz, hogy néha mi is neveltünk az ő szavain.

– No, mondd hát – s nyelvem megbénult. Hirtelen meggyűlöltem a kiejtésemet.

– Mi lesz?

– Áff – nyögtem ki végre halkán, végső erőfeszítéssel. Az osztály felröhögött.

– Hová való vagy? – kérdezte a tanár.

Nem válaszoltam.

– Pusztai! – kiáltotta valaki.

– Bregócs.

Így gúnyolják a pusztaiak is a pusztaiakat. A kifejezést a falusiak nem ismerik. Ezt csak valamelyik pusztai társam mondhatta, az általános derültség növelésére.

A tanár leintette őket. Kétszer-háromszor szépen, világosan kiejtette előttem a helyes e-t. De hasztalan biztatott, hogy utánozzam. Aztán megmagyarázta, hogy okvetlen meg kell tanulnom, mert különben hogy tudhassa ő, melyik betűre gondolok?

– Holnapra megtanulod a rendes kiejtést – mondta egy kicsit türelmetlenül. – És jelentkezni fogsz.

Egész délután a Kapos partján a fűzfabokrok közt föl-alá járva gyakoroltam magam. Néha úgy éreztem, sikerült. Tátogtam, hápogtam, égre fordított arccal a torkom szorítgattam.

Reggel első dolgom volt, hogy próbát tegyek. Sírni szerettem volna. Kétségbeejtő gikszer szökött ki a torkomból, s mint egy bosszúálló jelenés, szinte megállt a levegőben.

Az óra előtt nem jelentkeztem, s most már nemcsak a szerencsétlen hang, de az égvilágon semmi sem jött ki a számon. Egész hosszas rábeszélés után, amelyet az osztály helyeslő, harsány nevetése tarkított, a fiatal tanár végre dühbe gurult, s kiutasított az osztályból. Nem emlékszem, mi volt az utolsó szava. „Az olyan buta tuskónak, aki még beszélni sem tud – valami ilyesmit mondhatott –, nincs helye az osztályban.”